

APCIETINĀJUMA KONTROLE PIRMSTIESAS KRIMINĀLPROCESĀ *DETENTION CONTROL IN PRE-TRIAL CRIMINAL PROCEEDINGS*

Inga Zalužinska

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, iz12045@edu.rta.lv, Rēzekne, Latvija
Zinātniskā vadītāja Dr.iur. **Ilona Bulgakova**

Abstract. *Detention is the most severe security measure, which is applied to the suspect or the accused person in pre-trial criminal proceedings. Due to the significantly restrictive nature of human rights, a systematic review of the legality of detention is necessary.*

Control over the application of detention is regulated in Article 281 of the Criminal Procedure Law, imposing the obligation on the investigating judge to assess the need for further application of detention in pre-trial criminal proceedings.

In the study, the author highlights the importance of detention control in pre-trial criminal proceedings. The author analyzes the nature of the detention control institute, examines the legal subjects exercising the authorities and rights of detention control, identifies the problematic issues of detention control implementation.

Keywords: *detention control, human rights, investigating judge, pre-trial criminal proceedings.*

Ievads

Apcietinājuma kontrole pirmstiesas kriminālprocesā ir gan kriminālprocesa efektīvas norises, gan cilvēktiesību garants. Ar apcietinājuma kontroli Kriminālprocesa likumā tiek saprasts sistemātisks tiesu varas pārstāvju izvērtējums par personas preventīvās brīvības atņemšanas turpināšanas pamatotību (*Kriminālprocesa likums, 2005*). Kontroles pār apcietinājuma piemērošanu institūts reglamentēts Kriminālprocesa likuma (turpmāk – KPL) 281. pantā. Apcietinājuma turpmākas piemērošanas nepieciešamības izvērtēšanas pilnvaras pirmstiesas kriminālprocesā KPL piešķirtas izmeklēšanas tiesnesim kā cilvēktiesību ievērošanas kontroles subjektam jeb aizsargātājam, ja šādu izvērtēšanu divu mēnešu laikā kopš apcietinājuma piemērošanas vai pēdējā pagarinājuma nav ierosinājusi pati apcietinātā persona, tās aizstāvis vai pārstāvis.

Neskatoties uz pastāvošo normatīvo regulējumu, teorijā un praksē saskatāmas problēmas, kas norāda uz apcietinājuma kontroles mehānisma pilnveidošanas nepieciešamību un vienotas Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakses interpretācijas veicināšanu nacionālajās tiesās.

Pētījuma mērķis: izpētīt apcietinājuma kontroles institūta būtību, aktualizējot tā nozīmību KPL mērķu sasniegšanā, tajā skaitā cilvēktiesību nodrošināšanā.

Pētījuma objekts: apcietinājuma kontrole pirmstiesas kriminālprocesā.

Pētījuma priekšmets: KPL 281. pantā reglamentētā aizdomās turētajam vai apsūdzētajam piemērotā apcietinājuma kontrole pirmstiesas kriminālprocesā.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) analizēt apcietinājuma kontroles pirmstiesas kriminālprocesā būtību;
- 2) noskaidrot izmeklēšanas tiesneša kā apcietinājuma kontroles realizētāja funkcijas;
- 3) apkopot informāciju par apcietinājuma kontroles jeb pārbaudes mehānismu citu Eiropas Savienības dalībvalstu (Lietuvas, Igaunijas, Vācijas) kriminālprocesa kārtošanu regulējošajos normatīvajos aktos;
- 4) apzināt problēmas apcietinājuma kontroles piemērošanā un formulēt priekšlikumus.

Pētījuma metodes: no vispārējām pētniecības metodēm izmantota analītiskā metode, loģiskā, indukcijas un dedukcijas metode, literatūras analīzes metode. No tiesību pētniecības metodēm izmantota tiesību vēsturiskā un tiesību salīdzinošā metode, kā arī izmantota socioloģiskās novērošanas metode (raksta autore tiesību piemērošanas praksē reāli piemēro KPL analizējamās tiesību normas). Savukārt no tiesību normu iztulkošanas metodēm izmantota gramatiskā, sistēmiskā, teleoloģiskā un vēsturiskā metode.

Apcietinājuma kontroles pirmstiesas kriminālprocesā jēdziens

Apcietinājuma kā galējā drošības līdzekļa veida pastāvēšanas nepieciešamība kriminālprocesā nav apšaubāma, un to piemēro visas mūsdienu valstis (*Berezins, 2012*). Bieža prakse kriminālprocesuālo mērķu sasniegšanai ir apcietinājuma piemērošana aizdomās turētajam vai apsūdzētajam tieši pirmstiesas kriminālprocesā.

Saskaņā ar KPL 271. panta otro daļu apcietinājuma piemērošana ir pamats personas tiesību ierobežošanai un ļauj turēt personu izmeklēšanas cietumā vai speciāli aprīkotās policijas telpās (*Kriminālprocesa likums, 2005*). Pamatojoties uz minēto, apcietinājums uzskatāms par visstingrāko drošības līdzekli, jo atņem personai rīcības brīvību, kas mūsdienās atzīstamas par “augstākā ranga” cilvēktiesībām (*Latvijas Republikas Satversme, 1922*).

Vienlaikus jāatceras, ka pirmstiesas kriminālprocesā apcietinātās personas vaina noziedzīgā nodarījumā vēl netiek konstatēta likumā noteiktajā kārtībā un šāda apgalvojuma pamats ir KPL 19. pantā (*Kriminālprocesa likums, 2005*) nostiprinātā nevainīguma prezumpcija, kas zinātniskajā literatūrā tiek nosaukta par kriminālprocesa stūrakmeni, un apcietinājumam tādēļ nav un nevar būt soda funkcija (*Meikališa u.c., 2019*).

Ņemot vērā apcietinājuma kā drošības līdzekļa izteikti personas tiesību ierobežojošo dabu (*Meikališa u.c., 2019*) un apcietinātās personas specifisko statusu, likumdevējs KPL 281. pantā paredzējis kontroli pār apcietinājuma piemērošanu (*Kriminālprocesa likums, 2005*).

Pirmšķietami pēc panta nosaukuma nav saprotams kontrole attiecas uz sākotnējo, vai turpināto apcietinājuma piemērošanu. Apcietinājuma kontroles jēdziena definējumu likums neparedz, bet KPL komentāros pie KPL 281. panta norādīts, ka kontrole pār apcietinājuma piemērošanu ir sistemātisks tiesu varas pārstāvju izvērtējums par personas preventīvās brīvības atņemšanas turpināšanas pamatotību (*Meikališa u.c., 2019*). Ielūkojoties citu valstu kriminālprocesuālajā regulējumā, konstatējams, ka šī institūta ideja arī ietverta tiesību normās, kas nosaka apcietinājuma termiņa pagarināšanas kārtību (*Lietuvos Respublikos baudziamojo proceso kodeksas, 2002, 127. p.*) vai apcietinājuma pārbaudi (*Strafprozeßordnung, 1987, 117. p.*).

Pēc autores domām, pareizāk būtu institūtu traktēt kā apcietinājuma turpmākas piemērošanas pamatotības izvērtēšana. Savukārt par apcietinājuma kontroles tiesiskā mehānisma pamatelementiem, autoresprāt, atzīstami likumdevēja noteiktie termiņi attiecībā uz apcietinājuma piemērošanu un izmeklēšanas tiesnesim uzliktais pienākums iniciēt apcietinājuma pārskatīšanu.

Termiņš kā apcietinājuma kontroles pamatelements

Eiropas Padomes Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk - ECTK) 5. panta trešās daļas tiesību norma satur norādi, ka persona, kas “*arestēta vai aizturēta*” (autores pētāmā darba ietvaros attiecināms uz apcietināto personu) [...] “*ir nekavējoties nododama tiesnesim vai citai amatpersonai, kura saskaņā ar likumu ir pilnvarota realizēt tiesu varu, un ir pakļaujama tiesas procesam saprātīgās laika robežās vai līdz tiesas procesam atbrīvojama*” (*Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, 1950*). Šī “saprātīgā laika robežu” ieviešana normatīvajā regulējumā laika mērvienībās atstāta nacionālā likumdevēja ziņā.

Pirmkārt, likumdevējs KPL 277. panta pirmajā daļā paredzējis apcietinājumā turēšanas gala termiņu, vadoties no inkriminētā noziedzīgā nodarījuma klasifikācijas, otrkārt, noteicis konkrētu termiņa notecējumu vienā piegājienā piemērotam apcietinājumam, kas saskaņā ar KPL 281. pantu, ir divi mēneši (*Kriminālprocesa likums, 2005*) līdz nepieciešamībai veikt turpmākas apcietināšanas pamata esamības izvērtēšanu.

Savukārt Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT) noteikusi, ka spriest par apcietinājuma laika posmā “saprātīgumu” var vispār tikai pēc konkrētās lietas īpatnībām

(*European Court of Human Rights judgment, 2004, No. 34221/96*) Līdz ar to kļūdaini būtu uzskatīt, ka persona paturama apcietinājumā visu likumā pieļaujamo termiņu vai ka personai piemērojams apcietinājums tieši divu mēnešu garumā. Jebkurā gadījumā ilglaicīga personas turēšana apcietinājumā var būt attaisnojama tikai gadījumos, ja konkrētajā lietā ir tiesas norādes, ka tas patiesi ir sabiedrības interesēs, kas, ņemot vērā nevainīguma prezumpciju, ir svarīgāk par ECTK 5. pantā garantētajām personas tiesībām uz brīvību (*Tallija & Kalniņa, 2005, 38*).

No KPL 281. panta satura izriet, ka apcietinājuma turpmākas piemērošanas nepieciešamības izvērtēšanu veic izmeklēšanas tiesnesis pēc savas iniciatīvas, ja divu mēnešu laikā apcietinātā persona, tās aizstāvis vai pārstāvis neiniciē apcietinājuma turpmākas piemērošanas izvērtēšanu (*Meikališa u.c., 2019*). Kā skaidrots KPL komentāros pie analizējamā panta, lai gan tiešos vārdos panta tekstā ir norāde tikai uz divu mēnešu notecējumu pēc apcietinājuma piemērošanas, domājams, tāds pats regulējums attiecināms arī uz situāciju, ja pieteikums netiek iesniegts pēc apcietinājuma turpmākas nepieciešamības pārbaudes, kurā lemts, ka tā piemērošana turpināma (*Meikališa u.c., 2019*). Autoresprāt, personas brīvības atņemšanas pieļaujamajam termiņa jābūt viennozīmīgi interpretējam, tādēļ apcietinājuma kontroli reglamentējošajā tiesību normā ietverama norāde par to, ka apcietinājuma turpmākas piemērošanas nepieciešamības izvērtēšana izdarāma ik pēc katra šo divu mēnešu termiņa notecējuma.

Jāatzīmē, ka, saskaņā ar KPL 277. panta otro daļu, lemjot par apcietinājuma piemērošanas termiņa pagarināšanu, izmeklēšanas tiesnesim jāņem vērā, ka kopējā apcietinājuma termiņā ieskaitāms arī laiks, ko persona pavadījusi aizturēšanā (*Dzalbe u.c., 2010*).

Analizējot, citu, piemēram, Baltijas valstu kriminālprocesuālās tiesību normas, kurās noteikts apcietinājuma termiņš un tā pagarināšanas iespējas, secināms, ka likumdevējs paredzējis, ka vienā reizē personai piemērojams apcietinājums uz laiku, ne ilgāku par diviem mēnešiem (*Kriminaalmenetluse seadustik, 2003, 131^l. pants*) vai ka izmeklēšanas tiesnesis nosaka konkrētu apcietināšanas termiņu, bet, kas nevar būt ilgāks par trim mēnešiem (*Lietuvos Respublikos baudziamojo proceso kodeksas, 2002, 127. p.*), ar tādām pašām pagarināšanas iespējām. Šāds tiesību normu formulējums līdz ar to norādot uz to, ka jautājums par termiņa pagarināšanu būtu risināms jau piemērotā apcietinājuma laikā. Savukārt Latvijā KPL tieši nenosaka vienā reizē piemērojamā apcietinājuma termiņu, kas, tikai kā noprotams pēc 281. panta satura, ir šie divi mēneši, pēc kura notecējuma, tad jāveic apcietinājuma turpmākas piemērošanas nepieciešamības izvērtēšanu. Arī izmeklēšanas tiesneša pienākums iniciēt apcietinājuma turpmākas piemērošanas nepieciešamības izvērtēšanu, ja divu mēnešu laikā netiek saņemts attiecīgais pieteikums no apcietinātās personas, tās aizstāvja vai pārstāvja, liecina par to, ka lēmums par apcietinājuma pagarināšanu pieņemams pēc šī termiņa notecējuma.

Autore novērojusi, ka praksē mēdz būt gadījumi, kad drošības līdzekļa turpmākas piemērošanas nepieciešamības izvērtēšanas tiesas sēde notiek gan vēl piemērotā apcietinājuma laikā, gan neilgi pēc tā beigām, tomēr, autoresprāt, apcietinātajai personai jābūt tiesībām paļauties uz savlaicīgu tās brīvības atņemšanas likumīguma pārbaudi.

Šai sakarā autore konstatējusi likumdošanas prakses piemēru Lietuvas Republikas Kriminālprocesa kodeksā, kur 127. panta pirmajā daļā pirmstiesas kriminālprocesā procesa virzītājam noteikts pienākums rosināt apcietinājuma pagarināšanas nepieciešamības izvērtēšanu vismaz desmit dienas pirms apcietinājuma termiņa beigām, skaitot no aizturēšanas dienas, bet, ja apcietinājums piemērots vai pagarināts uz laiku īsāku par vienu mēnesi, - vismaz piecas dienas pirms šī termiņa beigām (*Lietuvos Respublikos baudziamojo proceso kodeksas, 2002*).

ECT praksē rodami gadījumi, kad Latvijā pēc saskaņā ar nacionālajām tiesību normām noteiktā apcietinājuma pagarinājuma termiņa izbeigšanās, tas netiek pagarināts, līdz ar to

persona atrodas apcietinājumā bez jebkādas tiesu varas atļaujas. Tomēr apcietinājuma pagarinājums var tikt atzīts par „likumīgu” ECTK 5. punkta 1. punkta c) apakšpunkta izpratnē tikai tādā gadījumā, ja par to tiesa, tiesnesis vai kāda cita persona, kas pilnvarota realizēt tiesu varu, ir pieņēmusi lēmumu (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums, 2007, Nr.67275/01*).

Analizētais apstiprina, ka gan Latvijas, gan citu apskatīto Eiropas Savienības valstu kriminālprocesuālo kārtību regulējošajos normatīvajos aktos nacionālais likumdevējs paredzējis tiesu varas pārstāvja apcietinājuma pamatotības sistemātisku pārbaudi, tiesību normās tieši vai netieši nosakot periodu, kādā pieļaujama personas turēšana apcietinājumā līdz tā piemērošanas pamatotības atkārtotai izvērtēšanai. Tādējādi termiņam piešķirta būtisku nozīmi personas apcietinājuma realizēšanai ECTK 5. panta trešajā daļā noteiktajās “saprātīgās laika robežās”, kas bez tam ir priekšnosacījums arī KPL 12. panta pirmajā daļā garantētajai kriminālprocesa norisei, ievērojot cilvēktiesības, un KPL 1. pantā noteiktajam - nepieļaujot nesamērīgu iejaukšanos personas dzīvē (*Kriminālprocesa likums, 2005*).

Izmeklēšanas tiesnesis kā apcietinājuma kontroles realizētājs

Ievērojot iepriekš minētā ECTK 5. panta trešās daļas prasības par apcietinātās personas nepieciešamību atrasties tiesu varas pārstāvja rīcībā, pilnvaras lemt par drošības līdzekļa piemērošanu pirmstiesas kriminālprocesā KPL uzticētas izmeklēšanas tiesnesim kā cilvēktiesību ievērošanas uzraudzītājam (*Kriminālprocesa likums, 2005*). Tomēr izmeklēšanas tiesneša pienākumi nebeidzas ar lēmuma pieņemšanu par drošības līdzekļa - apcietinājuma piemērošanu. Kā norādījuši A. Judins un I. Kronberga, apcietinājuma pamatojumam jābūt izmeklēšanas tiesneša uzmanības lokā tik ilgi, kamēr vien turpinās tā piemērošana (*Judins & Kronberga, 2011*).

Autore jau norādīja, ka KPL 281. pantā izmeklēšanas tiesnesim pienākuma formā izvirzīta prasība par apcietinājuma turpmākas piemērošanas nepieciešamības izvērtēšanas iniciēšanu, ja divu mēnešu laikā to neiniciē apcietinātā persona, tās aizstāvis vai pārstāvis (*Meikališa u.c., 2019*). Autore uzskata, ka šāda formulējuma pieejas, proti, vārda “iniciēt” lietojuma skaidrojums meklējams apcietinājuma institūta būtībā. Profesore Ā. Meikališa apcietinājumu skaidrojusi kā brīvības atņemšanu, kurā atspoguļojas saprātīgs līdzsvars starp apcietinātā cilvēktiesību aizsardzību, no vienas puses, un sabiedrības drošību un pakārtoti tai izmeklēšanas un iztiesāšanas nodrošinājumu, no otras puses (*Meikališa & Strada-Rozenberga, 2010*). Respektīvi, izmeklēšanas tiesnesim konstatējot pamatu apcietinājuma piemērošanai un pieņemot attiecīgu lēmumu, tiek nodrošināta netraucēti kriminālprocesa izmeklēšanas norise, izmeklēšanas tiesnesim ļaujoties, ka, ja kriminālprocesa gaitā pamats vai nepieciešamība personas paturēšanai apcietinājumā zudīs, tad procesa virzītājs savu pilnvaru ietvaros pieņems lēmumu par drošības līdzekļa atcelšanu vai grozīšanu, vai ka apcietinājuma turpināšanas nepieciešamības izvērtēšanu, pamatojoties uz likumā piešķirtajām tiesībām, pieteiks apcietinātais, tā aizstāvis vai pārstāvis. Tomēr nesaņemot attiecīgu paziņojumu vai pieteikumus no minētajiem tiesību subjektiem, izmeklēšanas tiesnesis organizē drošības līdzekļa turpmākas piemērošanas nepieciešamības tiesas sēdi kā cilvēktiesību aizsargātājs, lai pārliecinātos, ka personas turēšana apcietinājumā joprojām ir attaisnojama.

Apcietinājuma kontroles procesā galvenais izmeklēšanas tiesneša uzdevums ir izvērtēt, vai joprojām pastāv ECTK 5. panta pirmās daļas c) apakšpunktā noteikti konkrēti gadījumi, personas brīvības atņemšanai un ir saglabājies KPL 272. panta pirmajā daļā paredzētais apcietināšanas pamats, tas ir, ka joprojām pastāv pamatotas aizdomas, ka persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu par kuru likums paredz brīvības atņemšanas sodu, un cita drošības līdzekļa piemērošana nevar nodrošināt, ka persona neizdarīs jaunu noziedzīgu nodarījumu, netraucēs vai neizvairīsies no pirmstiesas kriminālprocesa, tiesas vai sprieduma izpildīšanas (*Kriminālprocesa likums, 2005*).

Bez tam ECT prakses lēmumos norādīts, ka apcietinājuma piemērošanas turpināšanas pamatotības pārbaudes tvērumā ietilpst ne tikai vērtēt, vai joprojām pastāv “pamatotas aizdomas” par personas izdarītu noziedzīgu nodarījumu un riski, ka, atrodoties brīvībā, persona var izdarīt jaunu noziegumu vai ka pretdarbosies izmeklēšanas vai tiesvedības procesam, bet arī lietas sarežģītība, apcietinātās personas attieksme (veicina vai paildzina izmeklēšanas vai tiesvedība procesu) un kompetento iestāžu rīcība, kopsakarā ar “saprātīga” apcietinājuma termiņa principu, par kuru ievērošanu ir atbildīgas tieši valstu iestādes (*European Court of Human Rights judgment, 2005, No.75274/01, 98-133.p.*).

Konstatējams valstis, kur izpildvaras procesuālo noteikumu ievērošanai lietā (*Feldhüne u.c., 2004*), kurā personai piemērots apcietinājums, piešķirta sevišķa nozīmība. Kā piemērs atkal minams Lietuvas Kriminālprocesa kodeksa 127. pants, kura septītajā daļā, paredzēts, ka tiesnesis apcietinājuma termiņu nepagarina, ja pirmstiesas apcietinājuma pēdējo divu mēnešu laikā nav veikta pirmstiesas izmeklēšana un procesa virzītājs tam nenorāda objektīvus iemeslus. Savukārt astotajā daļā norādīts, ka šādos gadījumos apcietināto personu atbrīvo tikai pēc iepriekš noteiktā vai pagarinātā termiņa beigām. Jāatgādina, ka tiesību norma apcietinājuma pagarināšanas tiesas sēdi paredzēja pirms apcietinājuma termiņa notecējuma (6. *Lietuvos Respublikos baudziamajo proceso kodeksas, 2002*). No minētā izriet, ka savlaicīga apcietinājuma kontrole līdzsvaro gan cilvēktiesību ievērošanu, gan izmeklēšanas intereses. Līdzīgas iestrādes konstatējamās KPL 277. panta 5^{1.}, 6., 7. daļās paredzētajos apcietinājuma termiņa pagarināšanas gadījumos, ja vien procesa virzītājs nav pieļāvis neattaisnotu vilcināšanos vai ja persona, kura īsteno aizstāvību, ir tīši vilcinājusi procesa norisi, vai ja procesa ātrāka pabeigšana nav bijusi iespējama tā īpašas sarežģītības dēļ (*Kriminālprocesa likums, 2005*).

Lēmumi, kas pieņemti kontroles pār apcietinājuma piemērošanu gaitā, nav pārsūdzami, līdz ar to sevišķi būtiski, lai šie lēmumi būtu motivēti, kā to nosaka arī KPL 274. panta piektās daļas prasības (*Kriminālprocesa likums, 2005*). Lēmumā norādāmi visi lietas faktiskie apstākļi, kuri parāda vai atspēko sabiedrības interešu pastāvēšanu, attaisnojot atkāpšanos no ECTK 5. panta (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums, 2022, Nr. 58442/00, 70. p.*).

ECT konstatējusi Konvencijas 5. panta 3. punkta pārkāpumus vairākās Latvijas lietās saistībā ar pietiekama pamatojuma un atbilstošu procedūru trūkumu, pieņemot lēmumus par apcietinājuma pagarināšanu (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums, 2013, Nr.19279/03, 65. p.*). Lielākoties apcietinājuma termiņa pagarināts, citējot likumā uzskaitītos kritērijus, bet neprecizējot, kādā veidā tie attiecināmi uz katras konkrētās lietas faktiskajiem apstākļiem (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums, 2007, Nr.67275/01, 49. p.*).

Ņemot vērā minēto, secināms, ka pirmstiesas kriminālprocesā kontroles pār apcietinājuma piemērošanas realizējošais subjekts ir izmeklēšanas tiesnesis, kura lēmums par drošības līdzekļa - apcietinājuma turpmākas piemērošanas nepieciešamību, ir arī apcietinājuma pagarināšanas juridiskais pamats. Svarīgi, lai izmeklēšanas tiesnesis, pieņemot lēmumu par apcietinājuma turpmāku piemērošanu, balstītos ne tikai uz nacionālajām tiesību normām, kas reglamentē apcietinājuma piemērošanu, bet pareizi piemērotu arī ECT praksē nostiprinātās atziņas par apcietinājuma termiņa atbilstības “saprātīgām laika robežām” izvērtēšanas nepieciešamību, vadoties no ECT noteiktajiem kritērijiem un lietas faktiskajiem apstākļiem.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Kontrole pār apcietinājuma piemērošanu pirmstiesas kriminālprocesā ir izmeklēšanas tiesneša veikta aizdomās turētajam vai apsūdzētajam piemērotā drošības līdzekļa – apcietinājuma turpmākas piemērošanas pamatotības pārbaude.
2. Latvijas un citu apskatīto Eiropas Savienības valstu kriminālprocesuālo kārtību regulējošajos normatīvajos aktos nacionālais likumdevējs paredzējis tiesu varas pārstāvja apcietinājuma pamatotības sistemātisku pārbaudi, tiesību normās tieši vai netieši nosakot

periodu, kādā pieļaujama personas turēšana apcietinājumā līdz tā piemērošanas pamatotības atkārtotai izvērtēšanai.

3. Spēkā esošā apcietinājuma kontroli reglamentējošajā tiesību norma - Kriminālprocesa likuma 281. pants nesatur tiešu norādi par nepieciešamību izmeklēšanas tiesīms kontroli pār apcietinājuma piemērošanu veikt sistemātiski, pēc katru divu mēnešu termiņa notecējuma.

Priekšlikums:

Kriminālprocesa likuma 281. pantu papildināt ar jaunu ceturto prim daļu šādā redakcijā:

“(4¹) Šā panta ceturtajā daļā norādītajos gadījumos, apcietinājuma turpmākas piemērošanas nepieciešamības izvērtēšana izdarāma ik pēc katriem diviem mēnešiem.”

4. Jādiskutē par to, vai nākotnē nebūtu veicami grozījumi KPL 281. pantā, paredzot kontroli pār apcietinājuma piemērošanu tomēr veikt nevis pēc divu mēnešu termiņa notecējuma, bet tuvojoties divu mēnešu termiņa beigū datumam.

Priekšlikums:

Atzīstot šādu tiesību normas pilnveidi par nepieciešamu, autore kā tiesību normas projektu piedāvā KPL 281. panta ceturto daļu un ceturto prim daļu šādā redakcijā:

“(4) Ja piemērotā apcietinājuma laikā apcietinātā persona, tās pārstāvis vai aizstāvis nav iesniedzis pieteikumu par apcietinājuma turpmākas piemērošanas nepieciešamības izvērtēšanu, šādu izvērtēšanu veic izmeklēšanas tiesnesis šī apcietinājuma divu mēnešu laikā.”

(4¹) Šā panta ceturtajā daļā noteiktās apcietinājuma turpmākas piemērošanas nepieciešamības izvērtēšana prasības attiecas uz katriem diviem apcietinājuma mēnešiem visā piemērotā apcietinājuma laikā.”

5. Apcietinājuma pagarinājuma pamats ir izmeklēšanas tiesneša lēmums par apcietinājuma turpmāku piemērošanu. Šim lēmumam jāatbilst KPL 274. panta piektās daļas prasībām, norādot tajā saskaņā ar nacionālo normatīvo regulējumu pastāvošo apcietinājuma piemērošanas pamatojumu ar konkrētiem, uz lietas materiāliem balstītiem apsvērumiem, kā arī apcietinājuma termiņa atbilstības “saprātīgām laika robežām” izvērtējums, vadoties no ECT praksē noteiktajiem kritērijiem.

Priekšlikums:

Šajā sakarā autore piedāvā juridiskajā literatūrā, kas paredzēta kriminālprocesuālo normu piemērotājiem, īpaši izcelt lēmumam par drošības līdzekļa – apcietinājuma turpmākas piemērošanas nepieciešamību atbilst KPL 274. panta piektās daļas prasībām, iekļaujot tajā arī ECT praksē nostiprināto apcietinājuma termiņa atbilstības “saprātīgām laika robežām” kritēriju izvērtējumu, ar atsaucēm uz lietas faktiskajiem apstākļiem.

Izmantotie avoti un literatūra

1. *Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija.* (04.11.1950). Eiropas Padomes, red. uz 01.04.2024. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija (likumi.lv)
2. *Kriminaalmenetluse seadustik.* (12.02.2003). Eesti Vabariigi seadus, red. 14.04.2024. Kriminaalmenetluse seadustik–Riigi Teataja
3. *Kriminālprocesa likums.* (21.04.2005). Latvijas Republikas likums, red. uz 05.04.2024. Kriminālprocesa likums (likumi.lv).
4. *Latvijas Republikas Satversme.* (15.02.1922). Latvijas Republikas likums, red. uz 05.04.2024. Latvijas Republikas Satversme (likumi.lv)
5. *Lietuvos Respublikos baudziamojo proceso kodeksas.* (09.04.2002). Lietuvos Respublikos įstatymas No. IX-785, red. 14.04.2024. Baudziamojo proceso kodeksas (infolex.lt)
6. *Strafprozeßordnung.* (07.04.1987). Recht der Bundesrepublik Deutschland, red. 27.04.2024. <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/>.
7. Berezins, A. (27.03.2012). Apcietinājuma institūta teorētiskās un praktiskās problēmas. *Jurista Vārds*, 13. Žurnāls: Apcietinājuma institūta teorētiskās un praktiskās problēmas – Jurista Vārds (juristavards.lv)
8. Dzalbe, P., Eilande, V., Siliņš, J. (2010). *Rokasgrāmata tiesnešiem kriminālprocesā.* Tiesu namu aģentūra.

9. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007.gada 8.maija spriedums lietā *Čistjakovs pret Latviju* Nr.67275/01. ECT spriedums_Cistjakovs_LV.doc (live.com)
10. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013.gada 11.jūlija spriedums lietā *Bannikovs pret Latviju* Nr.19279/03. CASE OF BANNIKOV v LATVIA_LV.doc (live.com)
11. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022.gada 28.novembra spriedums lietā *Lavents pret Latviju* Nr. 58442/00. Eiropas cilvēktiesību tiesas spriedums lietā *Lavents pret Latviju*. Latvijas Vēstnesis (vestnesis.lv)
12. European Court of Human Rights 07.04.2005 judgment in the case of Calleja pret Malta No.75274/01. CALLEJA v. MALTA (coe.int)
13. European Court of Human Rights 20.01.2004 judgment in the case of D.P. v. Poland No. 34221/96. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61583>
14. Feldhūne, G., Kučs, A., & Skujeniece, V. (2004). *Cilvēktiesību rokasgrāmata tiesnešiem*. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Cilvēktiesību institūts.
15. Judins, A., & Kronberga, I. (2011). *Apcietinājums Latvijas kriminālprocesā*. Biedrība "Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS"
16. Meikališa, A., & Strada-Rozenberga, K. (2010). *Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010*. Latvijas Vēstnesis.
17. Meikališa, A., Strada-Rozenberga, K., Rozenbergs, J., Maizītis, J., Ķinis, U., Rezevska, D., Lieljuksis, A., Kaija, S., Kūtris, G., Čentoricka, M., Gruzīņš, P., Līce, K., Lejnieks, M., & Zeppa-Priedīte, V. (2019). *Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa*. Latvijas Vēstnesis.
18. Tallija, A., & Kalniņa, I. (2005). Apcietinājuma piemērošanas tiesiskums: nacionālā un Eiropas Cilvēktiesību tiesas jaunākā prakse. *Projekts „Tiesas nolēmumu analīze un apspriešana”*. https://providus.lv/article_files/1569/original/apcietinajums_petijums_final.pdf?1332247274